

Postava nepozvaného hosta ..... v antických *symposionoch*

ANTON VYDRA

Trnavská univerzita v Trnave
Filozofická fakulta

Antické *symposiony* sú nielen dobovým dokumentom o tom, ako, kedy, kde či podľa akých pravidiel prebiehali niekdajšie oslavné hostiny, ale boli takisto svojráznym a obľúbeným literárnym žánrom. V literárnom podaní tak boli len sotva opisom reálnych hostín, no predsa nám o antickom svete festivít podávajú pomerne hodnovernú správu. Platónovo *Symposion* je, samozrejme, viac literatúra než záznam o nejakej reálnej hostine u Agathóna, a tak ho treba aj čítať, no mnohé prvky zastúpené v Platónovom podaní nájdeme aj v inej symposiatickej literatúre, takže sa dá predpokladať, že jednotliví autori reagovali vždy aj na reálne vlastnosti gréckej oslavnej hostiny. Platónsky dialóg je *sui generis* divadelná hra, ktorej postavami a hrdinami sú básnici, filozofi, lekári, vojaci alebo rečníci – pričom dej tu netvorí homérske epické boje, ale slová a myšlienky účastníkov týchto podivuhodných debát.¹ Ako na to poukázalo viacero autorov, medzi nimi napríklad aj Dennis E. Smith v komentári o povahe antických hostín v súvislosti s teologickými aspektmi neskoršej ranokresťanskej eucharistie, niektorí zo zúčastnených sa stali „štandardnými postavami“ antických *symposionov* – bez ohľadu na to, či išlo o grécke, rímske, židovské alebo ranokresťanské texty o hostinách.² Jednou z týchto invariantných postáv bol aj nepozvaný hosť – *aklétos*.

¹ PETERMAN, John E.: *Platón*. Bratislava : Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2005, s. 104 a n. Peterman síce netvrdí, že by Platón niekedy písal tragické alebo komické hry, no pripúšťa, že „písal v kontexte veľkých aténskych divadelných slávností“. To mu pomohlo zapájať do svojich dialógov množstvo dramatických prvkov, ktoré boli typické pre klasické grécke divadlo.

² SMITH, Dennis E: *From Symposium to Eucharist. The Banquet in the Early Christian World*. Minneapolis : Fortress Press, 2003.

Antické hostiny

Antické *symposion* malo svoje pravidlá. Smith opisuje tieto hostiny takto: Bola to vlastne druhá, resp. záverečná časť oslavnej večere, ktorej sa hovorilo *deipnon* (u Rimanov *cena*). Samotné *symposion* (spolupitie) nasledovalo až po jedle (Rimania mu hovorili *comissatio* alebo *convivium*)³ a spájalo sa s určitým „kultúrnym“ programom: okrem toho, že sa počas pitia viedli intelektuálne debaty, hodovníkov rozveseľovali šašovia, alebo boli hostia svedkami tanca a hudby, neoddeliteľnou súčasťou bolo rozprávanie vtipov alebo vtipných historiek (tieto úsmevné prvky sa dajú najlepšie dokumentovať v prípade Xenofónovho *Symposionu*).

Symposion sa odohrávalo zvyčajne v miestnosti vyhradenej pre mužov, zvanej *andron*, čo bola akási klubovňa určená na večere a hostiny, zúčastnili sa ich zväčša pozvaní muži, hoci prítomných bývalo viac: služobníctvo, hudobníci (muži alebo ženy s píšťalkami), mladí chlapci (ako predmety sexuálneho obdivu), prítomné občas bývali aj *hetairai*, vzdelané prostitútky, ktoré síce plnili rolu kamarátok či spoločníčok, no zároveň boli sexuálnymi objektmi hodujúcich mužov. Ako dodáva Dennis Smith, „jednou z črt symposiatickej tradície bol aj motív násillia voči ženám“.⁴ Pilo sa víno zmiešané s vodou. Pred každou pitkou sa ustanovil *symposiarcha* (prvý spomedzi pijúcich), ktorý určoval pomer miešania vína a vody, ako aj to, koľko sa toho počas danej oslavy vôbec má vypiť. *Symposiarcha* tak dohliadal na to, aby hostina ani neuviazla v nude, ani sa nezvrhla na čistú „žúrku“ – aby sme použili dnešný slang.

Pri každom pití sa navyše určila téma rozhovoru, čo v Platónovom *Symposione* leží na srdci najmä lekárovi Eryximachovi, ktorý bol na onej hostine *symposiarchom* (teda až do príchodu opitého Alkibiada, ktorý ho jeho funkcie svojvoľne zbavil). Hostina sa zvyčajne začínala po západe slnka a trvala od večerných hodín až do rána, a práve neskorá noc je časom, v ktorom sa z literárneho hľadiska očakával príchod tých, ktorí neboli pozvaní – *aklétoi*.

Počas noci sa totiž po okolí prechádzali skupiny podgurážených a spievajúcich mužov – takzvaní *komoí* alebo *komastai* –, ktorí občas zablúdili do domov, kde sa konali hostiny. Búchali na dvere, snažili sa dostať dovnútra, no nie vždy sa im to podarilo. Keď však mali šťastie, hostiteľ ich pozval k ostatným, čím vlastne ospravedlnil ich nepozvanie, nepovolanie na hostinu. Prítomnosť *aklétoi* znamenala, že určitá obradnosť hostiny sa tým výrazne narušila a doslova prevrátila naruby. Títo rozliční *aklétoi* by dnes niesli pomenovanie „vtierky“ alebo paraziti. Priživovanie sa na cudzej hostine bolo pre nich typické (aj vzhľadom na ich finančnú situáciu; zväčša išlo o chudobnejších členov obce a neraz aj s nejakou telesnou alebo intelektovou anomáliou).⁵ Cynthia Damon

³ Ibid., s. 27.

⁴ Ibid., s. 42.

⁵ GOSBELL, Louise: Banqueting and Disability in the Ancient World: Reconsidering the Parable of the Great Banquet (Luke 14:15 – 24). In: PICARD, Andrew – HABETS, Myk (eds.): *Theology and the Experience of Disability: Interdisciplinary Perspectives from Voices Down Under*. London, New York : Routledge, 2016, s. 141. Louise Gosbellová navyše rozvíja zaujímavú úvahu o prepojení antických hostín s opisom hostiny v 14. kapitole Lukášovho evanjelia, a zvlášť s Ježišovým podobenstvom o veľkej večeri, na ktorú boli pozvaní hostia, no jeden po druhom sa nakoniec z rôznych dôvodov (aj celkom pochopiteľných) ospravedlnili s tým, že nemôžu prísť. Pán domu nahnevane poslal svojho sluhu zavolať namiesto nich

tvrdí, že zatiaľ čo grécki *aklétoi* parazitovali, resp. lovili u kohokoľvek, kto v daný deň ponúkal dobré jedlo, rímski paraziti, ktorými sa hovorilo *umbrae* (tiene),⁶ mali svojho stálego „mecéna“ a pravidelne navštevovali len jeho dom.⁷ Ostatní hostia boli len málokedy proti ich prítomnosti, najmä ak vedeli, o koho ide. Nepozvaný hosť teda nebol neznámy hosť, ale bol hosťom bez pozvánky, ktorého prijatie záviselo od rozhodnutia hostiteľa.

Mimochodom, za prvého antického nepozvaného hosta pokladal Burkhard Fehr⁸ Odyssea, ktorý prišiel nepozvane na hostinu k pastierovi sviň Eumaiovi ako žobrák a cudzinec. Eumaios ho nazýva „podivným cudzincom“ (*xenos*) alebo nešťastným hosťom. Keď k nemu príde Odysseus, Eumaios ho privíta takto: „Keby aj prišiel sem, hosť, muž od teba horší, ja nesmiem / nikdy zneuctiť hosťa, veď od Dia pochodia všetci / hostia i žobráci biedni.“⁹ Eumaios svojho hosta najprv nakrmil jedlom určeným pre služobníctvo a potom mu naplnil pohár vínom. Vzápätí viedli dlhú debatu, po ktorej Eumaios pozval Odyssea na večeru, svojim pastierom prikázal zabiť najlepšiu sviňu, piekli si spolu mäso, zajedali ho chlebom a zapíjali vínom. Napokon šli všetci spať, iba Eumaios sa zdvihol a pobral sa za svojimi kancami. Archaický svet je takto predobrazom neskorších symposiatických rituálov.¹⁰

Alkibiadés, Fillipos, Habinnas a ďalší

V Platónovom *Symposione* je kľúčovým nepozvaným hosťom Alkibiadés, ktorý sa dostal v potrudženom stave na hostinu u Agathóna, a sám Agathón ho ako svojho známeho pozval priľahnúť si priamo k nemu, ba čo viac, medzi neho a Sókrata. Alkibiadés najprv Sókrata nespozoroval, a keď zistil, že leží rovno pri ňom, vystrašene vykrikol. Už to samo stačilo na úsmevnosť celej scény. No zaujímavá je práve Alkibiadova reakcia: „Pri Héraklovi, a to je kto? Sókratés? Ľahol si si

---

„chudobných a mrzákov, slepých a chromých“ a kadekoho ďalšieho, len aby sa jeho dom naplnil. Ježiš svoje podobenstvo uzatvára slovami pána domu: „Lebo hovorím vám, že ani jeden z tamtých mužov, čo boli pozvaní, neokúsi moju večeru“ (Lk 14, 24). Gosbellová v závere svojho textu ponúka interpretáciu tohto podobenstva založenú práve na pojme *aklétoi* a tvrdí, že kresťania už viac nemôžu chápať týchto outsidersov ako pohanov a seba samých ako tých, ktorí majú jednoznačne zaručené miesto v Pánovom dome. Odmietnutie pozvania, ohrdnutie ním prevracia všetko naruby a robí z pozvaných nepozvaných a z nepozvaných pozvaných. Len dodávam, že antické symposiony takisto poznali motív odmietnutia pozvania: u Platóna Sókratés hovorí Aristodémovi, že deň predtým sa nezúčastnil podobnej večere, na ktorú bol pozvaný, lebo sa zľakol veľkého davu ľudí; u Xenofóna na začiatku zas pozvaní hostia takisto zvažujú svoju účasť, no napokon privolia a na hostinu prídu.

⁶ Len na okraj: v alžbetínskych časoch sa u Shakespeara stretne s tým, že tieňmi (*shadows*) sa označujú divadelní herci.

⁷ DAMON, Cynthia: *The Mask of the Parasite: A Pathology of Roman Patronage*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1997, s. 29 a 59.

⁸ FEHR, Burkhard: Entertainers at the Symposion: The Akletoi in the Archaic Period. In: MURRAY, Oswyn (ed.): *Symptica: A Symposium on the Symposion*. Oxford : Clarendon Press; New York : Oxford University Press, 1990, s. 185.

⁹ Hom. *Od.* 14, 56 – 58. Vychádzam z prekladu Miloslava Okála HOMÉROS: *Odysseia*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986.

¹⁰ Tu obzvlášť spomeňme aj symposiatickú lyriku u Theognida z Megary, ktorá už vykazuje znaky tohto typu žánrovosti. Viac k tejto téme pozri v PORUBJAK, Matúš: Predsókratovski sókratovci o starosti o seba. In: *Filozofia*, roč. 65, 2010, č. 3, s. 214 – 226.

ku mne, aby si mohol na mňa striehnuť, veď máš vo zvyku náhle sa objaviť tam, kde ťa najmenej očakávam.“¹¹ Alkibiadés, ktorý sa neočakávane a náhle vynorí na Agathónovej hostine, hovorí úplne v tomto duchu o samom Sókratovi: objaví sa zakaždým náhle a nečakane, takpovediac bez pozvánky.¹² Mladý a pekný, no do seba a svojej krásy zahľadený Alkibiadés býval predtým Sókratovým miláčikom v rámci spoločenskej tradície vzťahu medzi učiteľom a žiakom (*erastés* a *erómenos*), keďže Sókratés je aj tu typickým predstaviteľom „milenca – vychovávateľa“.¹³ Táto spoločenská rola sa zakladala na princípe erotického zvädzania: keď učiteľ v sókratovskom zmysle zazrel v duši mladíka iskru poznania, túžil byť v jeho prítomnosti viac než v prítomnosti iných, alebo naopak mladík túžil byť v prítomnosti učiteľa, ktorého si obľúbil a snažil sa „votrieť“ do jeho priazne a vzbudiť jeho náklonnosť. Celý tento akt pôsobil naozaj ako zvädzanie či vábenie, ktorého súčasťou boli – tak ako v sexuálnej láske – aj žiarlivosť, hnev, násilie, túžba po splynutí, prípadne plodení a podobne.¹⁴

Niekedy tento vzťah, ktorý bol principiálne založený na duchovnej zaľúbenosti do myslenia toho druhého, prerástol aj do pederastie alebo homosexuálneho vzťahu, hoci to nebolo nikdy jeho cieľom. Alkibiadés, ako vieme z jeho rozprávania u Platóna, bol práve žiakom, ktorý sa zosmiešnil tým, že jeho zaľúbenosť do Sókratových slov a myšlienok prerástla do telesnej túžby, ktorú Sókratés odmietol. Preto sa Alkibiadés cítil ponížený, hoci si uvedomoval, že Sókratés sa takto ukázal ako silnejší, keďže odolal Alkibiadovým návrhom: povedal mu totiž, že Alkibiadés s ním túži spať len preto, aby si vymenili svoje „krásy“ – Alkibiadovu telesnú za Sókratovu duchovnú, ktorej sa Sókratés, samozrejme, nechcel vzdať. A hoci potom Alkibiadés aj tak preležal pri Sókratovi celú noc, k nijakému sexuálnemu aktu nedošlo a Alkibiadés sa ráno zobudil s pocitom, ako keby spal pri svojom otcovi: odtiaľ plynulo jeho poníženie, no zároveň aj jeho znásobený obdiv k Sókratovej pevnosti a zásadovosti.

V čom je však Alkibiadés typickým predstaviteľom nepozvaného hosťa? Nielenže naruša stanovený priebeh hostiny, ale vstúpi s hrmotom do miestnosti práve vo chvíli, keď Sókratés dokončí svoju slávnu reč o kráse. Zapojí sa okamžite do situácie a zmení ju – v jeho prípade tým, že namiesto chvály Eróta (čo bola pôvodne stanovená téma tohto symposionu) bude chváliť Sókrata. Navyše sa ako príchodzí sám vymenuje za symposiarchu, všetkým prítomným odkáže, že sú priveľmi triezvi (na rozdiel od neho), a prinúti ich teda piť viac vína.

¹¹ Plat. *Symp.* 213b-c. Vychádzam z prekladu Júliusa Špaňára PLATÓN: *Symposion*. In: *Dialógy I*. Bratislava: Tatran, 1990.

¹² Platón podobnými slovami v slávnom Siedmom liste opisuje dokonca aj vznik filozofického poznania v duši človeka: „náhle ako plameň, ktorý sa vznietil z poletujúcej iskry, to vznikne v duši a potom sa to už samo živí“ (Plat. *Ep.* 7, 341 c-d).

¹³ PORUBJAK, Matúš: *Vôľa (k) celku. Človek a spoločnosť rečou Homéra a Theognida*. Pusté Úľany: Schola Philosophica, 2010, s. 130. K pedagogickej úlohe vzťahu medzi *erastés* a *erómenos* pozri aj PORUBJAK, Matúš: *Priateľstvo ako cnosť súkromná i verejná*. In: *Ostium*, roč. 4, 2008, č. 1.

Dostupné na: <http://ostium.sk/language/sk/priatelstvo-ako-cnost-sukromna-i-verejna/>.

¹⁴ Napokon, samotná Sókratova reč na Agathónovej hostine sa dotýka presne tejto témy a Sókratés tam o sebe povie, že jediné, v čom sa vyzná, sú veci erotické. Má pod tým na mysli práve túto pedagogickú hru medzi *erastés* a *erómenos*.

Toto vyrušenie je náhodným zvratom iba vtedy, ak ide o dej, literárne však patrí k očakávanému vstupu do hry. Alkibiadés však nie je jediný nepozvaný hosť na Agathónovej hostine. Na samom konci dialógu vstúpi do domu skupina veselých hostí (spomínaných *komaí*) a všetko – ako píše Platón – bolo náhle plné hluku.¹⁵

Nepozvaný hosť sa objavuje aj na začiatku Platónovho dialógu, kde je ním informátor o celom dianí na hostine: Aristodémos z Kydathénia. Toho na hostinu pozýva sám Sókratés, hoci on nie je hosťiteľom. Agathón neskôr toto pozvanie odobrí,¹⁶ keď povie, že Aristodéma všade hľadal, aby ho pozval, no nemohol ho nájsť. Tento Aristodémos vyrozprával príbeh hostiny svojmu známemu Apollodórovi, ktorý je v skutočnosti prvým rozprávačom Platónovho *Symposia*, no nie jeho účastníkom. Aristodémos je takto druhým rozprávačom, ktorého rozprávanie rozpráva Apollodóros (toto vrstvenie narácií je v Platónovom *Symposione* zvlášť zaujímavé, najmä ak ho spojíme s faktom, že pri Sókratovej reči sa dostaneme na úroveň „rozprávania na štvrtú“, keď Sókratés spomína vymyslený príbeh o svojom stretnutí s Diotimou: čiže Apollodóros rozpráva o Aristodémovom rozprávaní o hostine, na ktorej Sókratés rozprával o kráse a vyrozprával pritom príbeh svojho tajomného stretnutia s Diotimou – a o tom všetkom nám ešte z ďalšej úrovne rozpráva Platón).

Vráťme sa teraz k téme nepozvanosti: Aristodémos stretol Sókrata, ako sa chystal na hostinu s výčitkami, že deň predtým z inej hostiny zdupkal, lebo sa naľakal veľkého davu ľudí. Tentoraz sa rozhodol prísť a ihneď pozýva aj Aristodéma, no ten váha, lebo sa mu zdá nepatričné prísť na hostinu, na ktorú nebol pozvaný. Napriek tomu tam ide s tým, že Sókratés už vymyslí niečo, čím by jeho prítomnosť pred Agathónom ospravedlnil.

Keďže sa cestou Sókratés neustále zastavoval a premýšľal, Aristodémos dorazil k Agathónovi prvý a ten ho privítal s tým, že ho aj zamýšľal pozvať, no nikde ho deň predtým nemohol zastihnúť. Aristodémos sa predsa len ospravedlní, že prichádza, no pozvaný Sókratom. Agathón to privíta, hoci samotný Sókratés príde až neskôr – ďalší typický znak antických symposionov ako literárneho žánru: meškajúci hosť.

Medzi Aristodémom a Alkibiadom existuje súvislosť: obaja sú Sókratovými miláčikmi a obaja sú v dialógu *aklétoi*; prvý celé predstavenie otvára, druhý ho uzatvára. Obaja sú takisto zrkadlami textu: bez prvého by sme nemali úplné informácie o hostine, bez druhého zas o Sókratovi. Obaja sú rituálne pozvaní k stolu tak, že im sluha umyje ruky a nohy, aby si mohli prisadnúť (presnejšie prilahnúť) k ostatným: Aristodémovi je určené miesto pri Eryximachovi (ktorý bol na hostine tzv. *symposiarchom*), ktorý ležal vedľa Agathóna, Alkibiadovi zas pripadne miesto rovno medzi oslávencom Agathónom a Sókratom.

Aristodémos aj Alkibiadés sú typovo odlišní: Aristodémos do hostiny nijako nezasahuje, na hostine je priam neviditeľný a o dianí na hostine nás informuje až omnoho neskôr (resp. o nej

¹⁵ Plat. *Symp.* 223b.

¹⁶ Plat. *Symp.* 174e.

informuje Apollodóra). Alkibiadés je však iným hosťom: zásadne zmení tému rozhovorov a robí zo seba centrálnu figúru hostiny.

Aklétoi boli tí, ktorí na hostinu prichádzali nepozvaní, a vždy sa výrazne líšili od pozvaných hostí. Aristodémos chodil napríklad stále bosý, ako sa dozvedáme z Apollodórovho opisu. A keď zaznievajú neskoršie chvály na Eróta, Aristodémos tú svoju neprednáša.

O Alkibiadovi – ktorý uzatvára *Symposion* rovnakou témou nepozvanosti – čítame ešte viac odlišujúcich charakteristík od ostatných hostí, medzi nimi napríklad aj to, že nechcel miešať víno s vodou, čo nám pripomína vtíp z Petroniovho *Satyriconu* (*Hostina u Trimalchiona, Cena Trimalchionis* bola súčasťou Petroniovho *Satyriconu*), kde Trimalchio vysloví svoje slávne slová *Aquam foras, vinum intro* (s vodou preč, s vínom sem) – to náramne pobaví najmä Agamemnona, ktorý – ako píše Petronius – vedel, ako si zaslúžiť opätovné pozvanie na hostinu.¹⁷ V čom vtíp spočíva? Ani nie tak v nemiesaní vína, ale v starom antickom vyhnaní slabých vodných božstiev a privítaní silných božstiev spojených s vínom. Trimalchiove slová sú ozvenou tých Alkibiadových, hoci u Petronia je on sám hosťiteľom a nepozvanými sú rozprávači celého príbehu.

Aklétos je aj tvorca vtíporv (*gelótopoios*) Filippos v Xenofóntovom *Symposiu*, ktorý nielenže príde bez pozvania, ale pokladá to dokonca za vtípné prísť nepozvaný: „Nikomu zaiste neuniklo, že som šašo. Prichádzam veľmi rád nepozvaný, pretože takto sa votrieť na hostinu je podľa mňa smiešnejšie, ako prísť sem s dajakou pozvánkou.“¹⁸ Napokon sa však Filippovi nepodarí nikoho rozosmiať a dá sa do plaču, že vážny byť nevie rovnako ako ani byť nesmrteľným. To rozosmeje aspoň Kritobúla, a tak sa Fillippos upokojí.

V *Hostine u Trimalchiona* je nepozvaným hosťom, podobným Alkibiadovi, aj kamenársky majster Habinnas, ktorý vtrhne na hostinu už poriadne opitý,¹⁹ no je dôležitou súčasťou príbehu, pretože má byť tvorcom náhrobku. Nepozvaný hosť nie je v symposiatickej literatúre nikdy neznámy hosť – pre hostujúcich je to zakaždým starý, dobrý známy. A hoci sa objavuje v hre zakaždým nečakane, z literárneho hľadiska je jeho príchod – paradoxne – očakávaná udalosť. K dobrej hre o hostine, jednoducho, nepozvaný hosť patril. Bolo už na autorovi, kedy presne ho do textu „pozve“.

***Aklétoi* ako personifikácia**

Prečo si symposiatická literatúra ponechávala v antických časoch postavu nepozvaného hostá? Hostina s bežnými pozvanými hosťami prebieha takmer dokonale podľa stanovenej etikety a symposiarcha sa snaží udržať túto etiketu, ako aj určitú slávnosť až obradnosť po celý čas na uzde (už len tým, že stanovuje pomer miešania vína s vodou). Keď však na hostinu prídu

¹⁷ Petron. *Sat.* 52. Vychádzam z prekladu Karla Hrdinu PETRONIUS ARBITER: *Hostina u Trimalchiona*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1959.

¹⁸ Xen. *Symp.* I, 13. Vychádzam z prekladu Andreja Kalaša XENOFÓN: *Hostina – Sokratova obhajoba*. Bratislava : Kalligram, 2006.

¹⁹ Petron. *Sat.* 65.

aklétoi, všetko sa náhle zmení: etiketa je preč, víno sa viac nemieša, mení sa téma rečí, celé rozprávanie dostáva novú dynamiku a orientáciu. Prítomnosť nepozvaných hostí vytvára hluk, vravu, v ktorej sa zúčastnení prekrikujú. V takej situácii už nepočuť reč, *logos*, takže aj sám Aristodémos mal problém zachytávať, o čom viedli na konci Platónovho *Symposionu* debatu Aristofanés, Agathón a Sókratés.

Aklétoi sú teda literárnym prvkom narušenia nielen hostiny, ale aj očakávaného plynutia textu. V tomto zmysle spočíva ich dôležitá funkcia v dynamizovaní narácie. Zmena témy, s ktorou prichádzajú, sa síce nejakým spôsobom vždy viaže aj na tematické pozadie zvyšku rozprávania, ale dodáva mu nový dynamizmus práve v tom, ako v nej autori symposií využívali postavy nepozvaných hostí.

Keď napríklad Alkibiadés vstupuje na scénu a pri sebe zbadá Sókrata, je najprv – ako som už spomenul – vyľakaný a začne Sókrata lynčovať slovami (no vlastne aj chváliť) za to, že sa v minulosti zahrával s láskou k nemu. Popritom však sám používa obrazy, ktoré odkazujú na ústrednú Aristofanovu reč, ako na to upozornil v súvislosti s Platónovým *Symposionom* Peter von Möllendorff v texte o Erótovi a *hybris* (pýche).²⁰ Sókrata nazýva silénom a satyrom, lebo svojimi rečami dokáže očariť ľudské mysle, i keď vyzerá nevábne ako dutá soška satyra; v skutočnosti je vo vnútri plný krásy. Táto oslava Sókrata úplne zmení tému Agathónovej hostiny a hoci v chválení ostatných sa malo pokračovať ďalej (ďalší v poradí mal chváliť Sókratés Agathóna), ostalo len pri chvále Sókrata, keďže sa do domu nahrnuli opití *kornai* z ulice a zvyšok hostiny bol už iba nespútaným pitím vína.

Symposiatický svet totiž predpokladá, že súčasťou usporiadanosti je aj prvok chaosu, ktorý dokáže zmeniť poriadok a narušiť pôvodný pohyb alebo zámer. Ako povedal pastier Eumaios v *Odyseji*, tak dobrých, ako aj zlých hostí treba privítať a pohostiť. Antický Grék tak žije vo vedomí, že „hostí“, „parazitov“, „nepozvaných a nevolaných“,²¹ „cudzincov“ (či už sú nimi šťastné, alebo nešťastné okolnosti), ktorí *náhle* (tak ako iskra filozofického myslenia) vstúpia do ľudských životov, treba vždy nejakým spôsobom prijať, a to aj za cenu toho, že ich prítomnosť zvráti sled udalostí, ktoré si človek starostlivo naplánoval a ktorých usporiadanosť sa pokúšal ustrážiť. *Aklétoi* sa v takom posunutí menia na personifikácie toho, čo nečakane – hoci vždy s určitým predpokladom, že raz na to musí prísť – zmení ľudské životy a dá im celkom novú alebo aspoň výrazne inú orientáciu: ak im dodajú svojou prítomnosťou viac veselí, radosti a pohody, je to ten lepší prípad; ak sú to skôr nešťastní hostia, mal archaický človek povinnosť akceptovať aj ich – lebo „od Dia pochodia všetci hostia i žobráci biedni“.

²⁰ MÖLLENDORFF, Peter von: Man as Monster: Eros and Hubris in Plato's Symposium. In: FÖGEN, Thorsten – LEE, Mireille M. (eds.): *Bodies and Boundaries in Graeco-Roman Antiquity*. Berlin, New York: De Gruyter 2009, s. 103 – 104.

²¹ Dokonca aj „nepozvaných“. Byť pozvaný znamenalo neskôr, v ranokresťanských časoch mať určité vyvolenie spomedzi iných. Apoštol Pavol v Liste Rimanom 1, 1 (a tiež vo veršoch 1, 6 – 7 a 8, 28), hovorí, že bol pozvaný – *kletos* – Kristom stať sa apoštolom, resp. svätým. Pavol je v určitom zmysle nepozvaným hosťom, ktorý dostáva odobrenie byť účastníkom takpovediac Kristovej hostiny.

A nakoniec: na antické hostiny neprichádzajú hostia nikdy s darmi a prezentmi. Oproti slovenskej zvyklosti „neprísť s prázdnyimi rukami“, bolo v antickom svete darom už samotné prijatie pozvania na hostinu. Stráviť potom v družnom kruhu priateľov príjemný večer, resp. noc, trebárs aj s bizarným „kultúrnym“ programom typickým pre symposiony, bolo pre hostiteľa obdarovaním *par excellence*.

LITERATÚRA

- DAMON, Cynthia: *The Mask of the Parasite: A Pathology of Roman Patronage*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1997.
- FEHR, Burkhard: Entertainers at the Symposion: The Akletoi in the Archaic Period. In: MURRAY, Oswyn (ed.): *Symptica: A Symposium on the Symposion*. Oxford : Clarendon Press; New York : Oxford University Press, 1990, s. 185 – 195.
- GOSBELL, Louise: Banqueting and Disability in the Ancient World: Reconsidering the Parable of the Great Banquet (Luke 14:15 – 24). In: PICARD, Andrew – HABETS, Myk (eds.): *Theology and the Experience of Disability: Interdisciplinary Perspectives from Voices Down Under*. London, New York : Routledge, 2016, s. 129 – 144.
- HOMÉROS: *Odysseia*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986.
- MÖLLENDORFF, Peter von: Man as Monster: Eros and Hubris in Plato's Symposium. In: FÖGEN, Thorsten – LEE, Mireille M. (eds.): *Bodies and Boundaries in Graeco-Roman Antiquity*. Berlin, New York : De Gruyter, 2009, s. 87 – 109.
- PETERMAN, John E.: *Platón*. Bratislava : Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2005.
- PETRONIUS ARBITER: *Hostina u Trimalchiona*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1959.
- PLATÓN: Symposion. In: *Dialógy I*. Bratislava : Tatran, 1990.
- PORUBJAK, Matúš: Predsókratovski sókratovci o starosti o seba. In: *Filozofia*, roč. 65, 2010, č. 3, s. 214 – 226.
- PORUBJAK, Matúš: Priateľstvo ako cnosť súkromná i verejná. In: *Ostium*, roč. 4, 2008, č. 1. Dostupné na: <http://ostium.sk/language/sk/priatelstvo-ako-cnost-sukromna-i-verejna/>.
- PORUBJAK, Matúš: *Vôľa (k) celku. Človek a spoločenstvo rečou Homéra a Theognida*. Pusté Úľany : Schola Philosophica, 2010.
- SMITH, Dennis E: *From Symposium to Eucharist. The Banquet in the Early Christian World*. Minneapolis : Fortress Press, 2003.
- XENOFÓN: *Hostina – Sokratova obhajoba*. Bratislava : Kalligram, 2006.

Tento príspevok je výstupom z grantového projektu VEGA
*Povaha ľudského Ja z perspektívy kognitívnej vedy (na rozhraní filozofie,
neurovedy, psychológie, etiky)*, číslo 1/0871/18
(vedúci riešiteľ: doc. Mgr. Mgr. Peter Šajda, PhD.)